

ՀԱՄԱՌՕՏ ԵՒ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԵՐ ԵՒ ԳՈՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԵՒ ՍԱՂԻՄԱԿԱՆ ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐ

Գիւտ Խաչ(ի)։ - Ս. Խաչին նուիրուած այս վերջին տօնը կը կատարուի Խաչվերացէն վեց և վարագայ Խաչէն չորս շաբաթներ հետք։ Վերջինն է նաեւ Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ կատարուած տարեկան հանդիսութեանց — հայկական և ոչ — հայկական։ Կը տօնուի գրեթէ հաւասար հեռաւորութեան վրայ Լատինաց Խաչիւտի տօնէն, որ կը նշուի Մայիսի 7ին։ Հանդիսութիւնները սկիզբ կ'առնեն Շաբաթ կէսօրէ հետք կատարուած «Հրաշափառ»ի մուտքով և կը շարունակուին Ս. Գերեզմանի և Խաչիւտի այրի (որ Հայոց կը յանձնուի 24 ժամուան համար) ուխտերով։ Վերջինին կից՝ մեր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ է որ կը պաշտօնին ժամերգութիւնն ու նախատօնակը, որոնց կը յաջորդէ անշուշտ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան թափօրը, քիչ մը հանդիսաւոր եղանակաւ։

Կիրակի առաւօտ, ժամերգութեանց տւարին, Ս. Պատարագ կը մատուցուի — տարուան մէջ միակ անգամը ըլլալով — Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Ապա Միաբանութիւնը, թափօր կազմած, Գիւտ Խաչի այրը կ'իջնէ, ուրկէ աննկող կենաց Փայտի մատուցը (որ Ս. Պատարագի կիսուն կ'իջեցուի հոն), երեք անգամ կը դառնայ Ս. Գերեզմանին և մէկ անգամ ալ Պատանատեղւոյն շուրջ։ Կ'արժէ յիշել որ ամպհոլանին, որուն տակ կը քալէ հանդիսապետը, գոյութիւն չունի Յոյն եկեղեցւոյ մօտ, իսկ Լատիններ զայն կը բռնեն ոչ թէ Ս. Խաչին՝ այլ Ս. Սկիհին վրայ։ Ամենէն հետք կ'երգուի «Խաչի քո Քրիստոս» շարականը։

Երկուշաբթի տօն է Սրբոյն՝ Անուստայ Բանանայի և Վարսի և Թեոդիսեայ և որդւոյ Երա և որոց ընդ նմա կատարեցան։ Չունինք վերոյիշեալ սուրբերուն մասին որոշ և կարեւոր բնութիւններ։ Անստատար յիշատակը այլ եկեղեցիներ կը կատարեն 22 Յունուարին։

Երեքշաբթի տօն է Սրբոյն Հիպիթիէանց որք ի Ամուսաս կատարեցան, և սրբոյն՝ Սեւերիանոսի Սեբաստացւոյն, Բաբելայ ձերոյն և ուրում և չորս առակեւաց յարին։ Նկատի պէտք է առնել թէ Խաչվերացէն Յիսակ երկարող միջոցը 9ի տեղ 10 եօթնեակ եղած տարիներուն, Հիպիթիէանք առանձին կը տօնուին Գշ. օրը, իսկ միւսները անջատուելով կ'անցնին Եշ. օրուան, որուն յատուկ Յովնան Ասկեբերան մեծ հայրապետի յիշատակն ալ կ'երթայ Շաբաթ օրուան։ Իսկ Շր. տօնուելիք Ամենայն Սրբոյ կարեւոր տօնն ալ կը կատարուի երեք շաբաթներ հետք, Յիսակի Բարեկենդանի նախօրեակին։ Լատինաց Տօնացոյցին մէջ կ'երևի Աւերիանոս մը 21 փետր.ի դիմաց, որ սակայն Պիսանի (Պէյթ Եւան, Յորպանանու հովտին մէջ) եպիսկոպոսն է։ Յովհան Ասկերերանի յիշատակը Յունաց մօտ կը տօնուի մեծ շաբով, իբրեւ Քրիստոնէական եկեղեցւոյ մեծագոյն հայրապետներէն մէկը, 13/26 Նոյեմբերին։ Իսկ անոր նշխարաց փոխադրութիւնը կը յիշատակեն 27 Յունուար/9 փետր.ին։ Ասկէ երեք օրեր հետք ալ զայն կը յիշատակեն եկեղեցւոյ միւս երկու մեծ հայրապետներուն՝ Բարսեղ Կեսարացիի և Դրիգոր Աստուածաբանի հետ, իբրեւ «3 Աստղերը եկեղեցւոյ»։ Երեք տօներն ալ նշանակուած են խաչանիջով։ Լատինք ալ տառն մը 13 Նոյեմբերին կը տօնէին անոր յիշատակը, յետոյ Սեպտ. 13ին փոխադրեցին զայն։ Մեր մօտ, ան կը տօնուի նաեւ Երկատասան Վարդապետաց հետ, Գիւտ Խաչի նախօրեակին և իր բուն տօնէն քանի մը օրեր առաջ։ Իր Հոգեդատեան Ներբողը կը կարգացուի ինչպէս Յունաց՝ նաեւ մեր եկեղեցւոյ մէջ։ — Ամենայն Սրբոյ տօնը հրամայուած տօն էր ատեն մը Լատինաց մօտ։ Կը կատարուի հանդիսիւ Նոյեմբեր ամսու առաջին օրը (Օրը Շաբաթ կ'իջէ ըլլալ, միաբնի կը տօնենք)։ Յունաց մօտ, Հո-

զեղաբաժանի յաջորդող առաջին կիրակին կը կոչուի Ամենայն Սրբոց Կիրակի:

Խաչին յաջորդող ութերորդ եօթնօրեկի Երկուշաբթի օրը աօն է Սրբոցն՝ Ասեփանոսի Հոգևոյ հայրապետին եւ Բանանայիցն եւ սաբկաւազացն եւ ժողովրդացն: Հակառակ Հոգովոյ Հայրապետ ըլլալուն, իր անուան չհանդիպեցանք Լատինական Տօնացոյցին մէջ:

Երեքշաբթի աօն է Սրբոցն՝ Ալիսիսիմեայ եպիսկոպոսին, Յովսէփայ Բանանայիցն, Ալիքալոյ սաբկաւազին եւ Պրատոնի վկային: Պրատոն, Ռոմանոսի հետ միասին, Նոյմ. 18/1 Դեկտ. ին կը աօնուի Յունաց մօտ:

Հինգշաբթի աօն է Սրբոց հայրապետացն՝ Մեսրոփանոսի, Ալիսաւղղոսի եւ Պօղոսի խոստովանողին, եւ սրբոց նօստացն Մարկիանոսի եւ Մարտիրոսի: Առաջին երեքը առաջին Պատրիարքներն են Կ. Պոլսոյ Աթոռին եւ Յունաց մօտ կը աօնուին յաջորդաբար 4/17 Յունիսին, 30 Օգոստ./12 Սեպտ. ին եւ 6/19 Նոյեմբերին: Վերջին երկուքը, դարձեալ Յունաց մօտ, կը աօնուին 25 Հոկտ./7 Նոյեմբերին:

Շաբաթ աօն է Սրբոց Հեկեսակապետացն՝ Գաբրիէլի եւ Միքայէլի եւ ամենայն երկնային զօրացն: Երեսուշեմի Ս. Յակոբեանց Վանքի չրջափակին մէջ Ս. Հրեշտակապետաց Վանք ունենալնուս, յիշեալ վանուց եկեղեցւոյն մէջ նախատօնակ կը կատարուի Ուրբաթ երեկոյեան: Շաբաթ առաւօտ ալ, ժամերգութիւնէն ետք, հոն կը մատուցուի Ս. Պատարագը: Սովորութիւն է այդ օր հոգեհանգիստ կատարել Ս. Թարգմանչաց վարժարանի (եւ ազգային) քարերարուհի Աղանի Ճէվահիրճեանի եւ իր պարագայից հոգիներուն համար:

Յունաց մօտ աօնը կը նշուի Նոյմ. 8/21 ին: Այնպէս որ, երբ օրը հանդիպի Շաբաթի, կը աօնուի միասին: Բաց աստի, անոնք Գաբրիէլ հրեշտակապետը երկիցս կը յիշատակեն առանձինն. մին 26 Մարտ, Աւետման վաղորդային, Աւետարան հրեշտակը ըլլալուն, իսկ միւսը 13 Յուլիսին: Իսկ 6/19 Սեպտեմբերին կը նշեն ճեւեբ Միքայէլ հրեշտակապետի: Անոնք եւս ունին Ս. Հրեշտակապետաց վանք մը հոս, ուր հանդիսութիւն կը կատարեն 20 եւ 21 Նոյեմբերին: Լատինք այժմ 29 Սեպտ. ին

կը յիշատակեն հրեշտակապետները՝ հետեւալ կարգով. — Միքայէլ, Գաբրիէլ եւ Ռաֆայէլ: Ասոն մը 3 Մայիսին կը յիշատակեն Երեւոմի Միքայէլի հեկեսակապետին, իսկ 24 Հոկտ. ին՝ Ռաֆայէլ հրեշտակապետի յիշատակը առանձինն: Գաբրիէլ կը նշուի Աւետումէն օր մը առաջ եւ ոչ թէ ետք, այսինքն 24 Մարտին:

Վերջին տարիներուն, սովորութիւն եղած է որ աօնին յաջորդող օրն ալ, կիրակի, Ս. Պատարագը մատուցանենք այդ եկեղեցիին մէջ: Պատարագիչը կ'ըլլայ նոյն վանքի Տեսուչը, որ համայնքապետը կամ Հոգևոր Հովիւն է տեղացի կամ «քաղաքացի» հայերուն:

Երկուշաբթի աօն է Սրբոցն՝ Մելիսոսի Անտիոքայ հայրապետին եւ Մինասայ Եփրատացի, եւ միւս Մելիսոսի եպիսկոպոսին, Բուրայ Բանանային եւ Շինու սաբկաւազին: Մելիսոսներն ու Մինասները երկուք են (երկրորդը պիտի տեսնենք իր կարգին): Անտիոքի Հայրապետ Մելիսոսը Յոյներ կը նշեն 12/25 Փետր. ին: Մինասներէն մին կը յիշեն 10/23 Նոյմ. ին, իսկ միւսը ճիշդ ամիս մը ետք:

Երեքշաբթի աօն է Սրբոցն՝ Դեմետրիայ վկային եւ Բասիլիսկոսի Բանանային: Ս. Դեմետրիոս մեծ յարգ կը վայելէ Յունաց մօտ (այդ անունը կը կրէ Պոլսոյ այժմու Տիեզերական Պատրիարքը): Բացի անկէ, որ իրենց Մայրավանքէն ներս մատուց մը ունին անոր անունով, ուր աօնի օրը — 26 Հոկտ./8 Նոյմ. — հանդիսութիւն կը կատարեն, անոր անունով կը կոչուին իրենց ազգային վարժարանն ու դիմացի ճամբան: Լատինք Դեմետրիոս մը ունին 9 Սպրիլին: Բասիլիսկոս Յունաց մօտ կը կենայ 22 Մայիս/4 Յունիսի դիմաց:

Հինգշաբթի աօն է Սրբոցն՝ Գաբրիէլ, Սամուսայ, Աբիբայ սաբկաւազին, Ռոմանոսի միայնակեցին, Մեկկան խոստովանողին եւ Հիւսիփոսի զինաւորին: Գաբրիէլ ալ, իր ընկերներուն հետ, այդ տոներները՝ 15/28 Նոյմ. ին — Ս. Յնդիկան քառասորեայ պահոց առաջին օրը — կը յիշատակուի Յունաց մօտ:

Այս եօթնեակին համար նշանակելի պարագայ մը. — Երեք օրերու Մանկունքներն ու Համարձինները ի ձայնէն են:

Շարաթ տօն է Սբոց առաքելոցն՝ Անդրեի եւ Փիլիպպոսի։ Յովհաննու Աւետարանին մէջ (ԺԲ. 22) միասին յիշուելուն, միասին ալ կը տօնուին մեր մօտ։ Առաջինը, հզրայրը Ս. Պետրոսի, ծանօթ է նաեւ «Նախակոչ» անունով, ամենէն առաջ կոչուած ըլլալով առաքելական պաշտօնին։ Պաշտպան սուրբը նկատուած է Սկսվաթայ, որ Նոյեմբերի 30ը — բոլոր Եկեղեցիներու կողմէ սուրբի յիշատակին նուիրուած օրը — ընդունած է իբրեւ իր ազգային տօնը։ Յունաց մօտ տօնը նշանակուած է խաչանիշով, հակադդելու համար զօգցես Հռովմէական Եկեղեցիին որ անոր երէց հզրօր՝ Ս. Պետրոսի յաջորդները կը համարի իր հովուապետները։

Փիլիպպոս Յակոբոս Տեառնեղբոր հետ միասին կը տօնուի Լատինաց մօտ 3 Մայիսին։ Յունաց մօտ կը յիշատակուի 14/27 Նոյմ.ին, Ս. Խննդեան քառասներորդ պահոց Բարեկենդանի օրը։ Ան կա նշանակուած է խաչանիշով։

Խաչվերացի եւ Յիսնակի միջև տարբերութիւնը 9 հօթնեակ հղած պարագային, Անդրէի եւ Փիլիպպոսի տօնով կ'աւարտին Խաչվերացի հետ կապուած տօները եւ յաջորդ օրը Բարեկենդան է Յիսնակի (ոմանք սխալմամբ կը զբեն Յիսնակաց) պահոց։ Իսկ եթէ տարբերութիւնը ըլլայ 10 հօթնեակ, այդ միջոցը կը լցնուի այն տօներով, որոնք կը լցնեն վերափոխման յաջորդող չորրորդ հօթնեակը (վերափոխման եւ Խաչվերացի միջև չորսի տեղ հինգ հօթնեակ հղած տարիներուն) եւ որոնց մասին խօսեցանք «Սիսն»ի 1986ի Գ. եռամսեայի թիւով, էջ 193։ Եւ, ինչպէս բոլոր, հօթնեակը կը փակուի Ամենայն Սրբոց տօնով։

Յիսնակի Բարեկենդանը կը զուգարդիպի 18 Նոյեմբերի մօտաւոր կիրակիին։ Շուրջ հօթ հօթնեակներ տեղող պատրաստութեան շրջան մըն է ան, նմանողութեամբ Մեծ Պահոց նայն տեղութիւնը ունեցող շրջանին։ Սակայն այս միջոցին առաջին, միջին (չորրորդ, Ս. Յակոբայ Եաբարապան հանամբ ծանօթ) եւ վերջին (Ս. Մենգեան Եաբարապան) հօթնեակներուն միայն պահեցողութիւն կը հրահանգէ մեր Եկեղեցին։

Ս. Խննդեան տօնը, իբրեւ երկրորդ մեծ պաշտօն տօնը Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ, ունի իր պատրաստութեան շրջանը բոլոր Եկեղեցիներու մօտ։ Այսպէս, Լատիններ տօնը կանխող չորս կիրակիները կը կոչեն Adventի կամ Գալտեան կիրակիներ։ Առաջինին, որ կը զուգարդիպի 30 Նոյեմբերի մօտաւոր կիրակիին, կը սկսի իրենց Եկեղեցական Տօրին։ Պահեցողութիւն չեն հրահանգեր անշուշտ։ Իսկ Յայնք ունին պահոց քառասներորդ երկար շրջան մը, սկսելով 15/28 Նոյմ.էն։ Ղպտոց մօտ պահքը կը սկսի յիշեալ թուականէն երեք օրեր առաջ։

Ընդհանրապէս Յիսնակի շարաթապահոց օրերուն — սրբոց տօներ չկան — կը զուգարդիպի Ս. Ասուածածնի Ընծայման տօնը, 21 Նոյմ.ին անշարժօրէն տօնուած զրեթէ բոլոր Եկեղեցիներու կողմէ (Ղպտիններ կը տօնեն ութ օրեր ետք)։ Լատիններ հազիւ թէ կը յիշատակեն զայն, իսկ Արեւելեան Եկեղեցիներ հանդիսիւ կը տօնեն։ Յայնք հոս ունին Կուսուեաց կամ Deir el Banat կոչուած վանք մը, իրենց Մայրավանքին կից, որու Եկեղեցիին մէջ կը հանդիսաւորեն տօնը, հանդերձ նախատօնակով, իսկ մենք, ինչպէս Տիրամօր ձօնուած միւս տօները՝ Գեթսեմանի Ս. Ասուածածնայ Տաճարին մէջ, ուր յետ Վրաշափառումով հանդիսաւոր մուտքի, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ կը մատուցանենք Ս. Կոյսի զերեզմանին վրայ։ Հոգեհանգստեան պաշտօն ալ կը կատարենք Ս. Աթոռոյս եւ ազգիս բարերար կիւլլապի կիւլպէնկեանի եւ իր զերդաստանի համայն ննջեցելոց հոգիներուն ի հանգիստ, մեծապէս սատարած ըլլալուն համար յիշեալ Տաճարի նորոգութեան, երկիցս — 1948ին եւ 1955ին — ջրամոյն ըլլալէ ետք։ Ըսենք նաեւ թէ, վերափոխումէն բացի, Տիրամօր յիշատակի տօներու նախատօնակները կը կատարուին Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ։

Ընծայման տօնը հոս, տոմարական տարբերութեան պատճառաւ, Յունաց հետ կը կատարենք Դեկտեմբերի 4ին։

(Շար. 14)

Գ. Ճ.